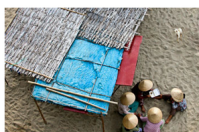

Một Ngọn i và Một Máy

Kết quả của nghiên cứu không như của khoa học. Khoa học làm một cuộc thí nghiệm là thay

ngay khi tôi quay về với những con số rõ ràng. Trái lại nhiếp ảnh thuật là thứ khiến bạn rung động cả tâm hồn lên tác phẩm, khó mà mô tả hay qui định như nhiếp ảnh thuật nào. Nó là một phần của nghệ thuật thì giữa nghệ sĩ sáng tác và sự vật, giữa nghệ sĩ xem và tác phẩm. Nói nghe có vẻ mơ hồ, nhưng đã là phần của nghệ thuật cả tâm hồn thì làm sao có thể đo lường được. Chắc hẳn qua trung gian tác phẩm. Tôi nghĩ tâm hồn lên "cả sự" (đôi mắt) là một công đoạn, từ "cả sự" ra tác phẩm còn qua nhiều "công đoạn" khác mà nghệ sĩ cảm thấy phải tìm tòi học hỏi, chiêm nghiệm, chứ không thể dùng thước kẻ sai khi nào hay hóa phép được.

Xin lấy "tác phẩm" của 2 họa viên sẽ chép làm thí dụ : Lý Thụy và Nhã Nhiên Yên Tử. Cả hai đều là nghệ sĩ cảm thấy lòng đau, Nhã Nhiên họa một bài rồi mới mua máy. Về nhiếp ảnh qua tuấn thủ 3 là đã biết nhìn và nhìn ra tác phẩm. Hôm tôi chép cho "Chuyến Trờ" ai cũng từ trên cao chụp xuống, Lý Thụy đã tìm một góc để cho riêng mình : Lý Thụy nhìn ngang nên đã có cái nhìn từ trên nhìn các bên. Nhưng để vòng cung của băng ghế đã trở thành nhiếp ảnh để nhìn ngang ghế lên sẽ êm dịu cho câu chuyện hai nghệ sĩ. Tôi chép về nhiếp ảnh kính góc rộng nên tạo nét sâu cho ảnh, để người do vị trí chéo góc đã tạo được chiều sâu của ảnh (Perspective) nhìn làm cho nghệ sĩ xem có cảm tưởng như hai nhân vật (chợ) đang sống trong lúc thời gian chảy qua mau. Nhìn nữa, nét mặt nghệ sĩ con gái (chính) rõ hơn, "diện mạo" hơn. Lý Thụy chép nên có một phần bù trừ trong đó là phần là tác phẩm hoàn chỉnh. Tôi thích cái mood êm dịu và màu sắc như nhàng của tác phẩm Chuyến Trờ.

[Tác phẩm Ngồi Trên Vai Bè \(NTVB\) của Nhã Nhiên Yên Tử](#)

(NNYT), là một tác phẩm bất chấp. Họa viên này có điểm đặc biệt là nghệ sĩ thì nhiếp ảnh tên và tựa dài, chắc là để có balance (!) Chụp ảnh là ai Snapshot rất khó, đòi hỏi nghệ sĩ phải nhanh nhẹn, nhuần nhuyễn về hai phần của điện : Sự động máy và sự nhạy cảm của tâm hồn. NNYT trong lúc đi xem Hội Chợ Tết đã bấm được tác phẩm Ngồi trên vai Bè. Một tác phẩm rất thực và sống động, không thể dàn dựng, tác phẩm cho nghệ sĩ xem cảm xúc rất "gia đình" rất thân thiện. Một hình ảnh ai cũng trải qua trong đời nhưng ít khi bắt gặp. Có lẽ bức ảnh còn nhiều nghệ thuật nên NNYT đã đóng khung tác phẩm hội họa, cắt phần trên, sát đầu tóc bé, bù phần màu đỏ bên phải, tác phẩm trở nên cô đọng, chặt chẽ, có sự cân bằng nghệ sĩ xem hoàn toàn vào chỗ để. Điểm chính thu hút nghệ sĩ xem là nét mặt say ngủ của em bé, nhưng cánh tay buông thõng cũng đóng một vai trò trong việc tạo bố cục và tăng ý nghĩa cho tác phẩm, một để người xem thấy. Ánh sáng rất đẹp không quá sáng hay tối làm một chi tiết như ngón tay chính của tác phẩm.

Trong sáng tác cũng có yếu tố hên xui, nhưng quan trọng vẫn là chính chúng ta có nhìn thấy, có nhìn ra không. Kim cương hay hạt xoàn mà không nhìn ra là tiếc là vì sự đá thì có tích sự gì ? Nghệ sĩ là người phơi bày những thứ trang sức giả thì cũng chẳng có gì ý nghĩa.

PHÁ BỎ CẤM

Nhiếp ảnh là một trong những môn nghệ thuật tạo hình. Tạo hình bằng cách dùng ánh sáng để vẽ, theo những nghĩa thông thường. Người họa sĩ khi dùng trực tiếp một căn vẽ thật, hình dung, sắp đặt tất cả những gì cần vẽ lên khung vẽ trong một thời điểm để rồi qui định, gọi là bức vẽ. Trong nhiếp ảnh lúc nhìn vào khung máy, nhiếp ảnh gia cũng phải tính toán sao cho hình ảnh thu vào được chính xác và đúng, đó là bức vẽ. Trong thiên nhiên, mọi vật thể thân, cũng được cấu tạo trong một bức vẽ hài hòa cân bằng. Thiểu cân bằng thì khó mà tồn tại. Chúng ta thấy những quái thai khó có thể sống lâu là vậy.

Bức vẽ là một trong những bài học căn bản trong môn nhiếp ảnh. Bức vẽ là cái sẵn để người nhiếp ảnh đưa vào đó xây dựng tác phẩm, bức vẽ là dàn bài cho một bài luận văn. Không dàn bài, người viết dở bài học, bài viết lủng lạo thiếu mạch lạc. Nhiếp ảnh cũng thế, không bức vẽ người xem sẽ không hiểu nhà nhiếp ảnh chụp gì, nói gì. Có nhiều người cảm thấy máy đã chụp được năm, những hình ảnh thật đẹp nhưng mà ít hấp dẫn. Một thời "tác phẩm" gặp chẳng hay chỗ, bài viết thiếu bức vẽ.

Như thế nào gọi là bức vẽ? Ai qui định các luật lệ về bức vẽ?

Trong quá trình đi tìm đáp, trải qua nhiều thời kỳ, các nhà làm nghệ thuật đã đồng ý với nhau về một nguyên tắc bức vẽ: Luật 1/3 hay còn gọi là tỉ lệ vàng. Đây là tỉ lệ chuẩn cho các công trình nghệ thuật. Trong các cuộc thi nhiếp ảnh giám khảo đưa vào luật chung này để xét duyệt tác phẩm. Căn bản của luật bức vẽ là những phần chính của tác phẩm phải nằm ở vị trí tương ứng. Tất cả các đường chia ba điểm tích hợp (đường mạnh) hoặc giao điểm của các đường chia này (điểm mạnh). Đó là luật bức vẽ cần đi. Trong thực tế có những chỗ để không nhất thiết phải theo luật trên. Nhưng chụp chính điểm một thời kỳ Phốt, thời kỳ nhiếp ảnh Phốt ngay chính giữa ảnh, đặt qua một bên sẽ làm một vẻ trang nghiêm đường bức. Hoặc khi người chụp muốn tạo một effect mạnh mẽ, lúc này không cần theo luật mà có khi còn ngược lại, gọi là phá bức vẽ. Có hai lần tôi được nghe hai nhà nhiếp ảnh giỏi thích cho khách xem ảnh và phá bức vẽ. Một lần tôi ở Hội Quán Little Sài Gòn: Một ông khách đang mãi mê trầm mê một tác phẩm khá thân, nhìn một thiếu nữ nằm hai chân gác ngược lên, ánh sáng chiếu ven theo "núi đồi" rất đẹp. Tác giả thấy có khách say sưa ngắm tác phẩm mình, lấy làm thích lắm, ông liền cảm thấy có dịp chia sẻ. Ông khách (ĐHT) bắt chuyện hỏi:

- Thưa nhiếp ảnh gia, ông có thể giúp tôi thích ngắm tác phẩm này?
- Xin anh chờ hỏi.
- Theo tôi thấy, người nằm ở trong thế nằm ngược?
- Đúng vậy.
- Như vậy có hợp lý không?
- Hợp lý chứ.
- Tôi thấy không đúng thực tế chút nào cả.
- Anh bảo sao không đúng? Ai cảm thấy người đàn bà nằm như vậy?
- Không ai cảm thấy nó không đúng thực tế.
- Anh bảo cái gì không đúng thực tế?
- Cái vú.
- Cái vú làm sao?

Lúc này thì tôi đã rõ hiểu ông khách thực tế, mọi người đang chung quanh, lúc nghe "Cái vú làm sao" thì càng chăm chú theo dõi câu chuyện. Ông khách phân tích:

- Tôi thấy chỉ cần căng cả vú không hợp lý. Trong thế nằm như vậy vú bị bẹp vú phải dựa vào phía ngực, đây là cong ngược lên, trái với nguyên tắc trọng lực.

Những người đi ngắm cảnh hôm đó có câu trả lời. Nhà nhiếp ảnh suy nghĩ giây lát rồi trả lời chắc chắn: "Tôi phá bĩnh cả".

Trên đường họp thứ hai, hôm ấy, trong phòng triển lãm ảnh chuyên đề "Tình Thu", một khách xem, nhà thơ KT hỏi:

- Tác phẩm này đẹp, những tia sao rọi phong và bóng soi đáy nước có lẽ chia hai phần trên dưới bằng nhau mà không 1/3 ?

Nhà nhiếp ảnh trả lời không nghĩ ngợi:

- Tôi phá bĩnh cả, thỉnh thoảng phải "phá" để chắc chắn hơn.

Cả hai trên đường họp, theo tôi chụp phá gì cả. Trong tác phẩm khá thân, thực mà có ảnh ĐHT rất chính xác. Anh nhìn với con mắt của nhà nhiếp ảnh, đã thấy đi mà không hợp lý với khoa học thực nghiệm. Những trong nghệ thuật, tác giả có thể "hy sinh" điếu này để điếu ra điếu nét đẹp đảo của ảnh đẹp. Thực tình khi chụp ảnh nói trên, tác giả để người mẫu xuôi, sau đó để người chụp, mục đích tạo cái nhìn mới lạ. Nhưng với nhiếp ảnh chụp người có người đâu mà bỏ o vù hợp lý với không. Xem ảnh đa số đi tìm cảm xúc với cái đẹp, không mấy ai táy máy tìm tòi như anh ĐHT.

Trên đường họp thứ hai, theo tôi, cũng chụp gì đó phá, một bình cảnh tự nhiên và cần thiết. Tôi nghĩ với bình cảnh người nào cảm thấy cũng chụp như vậy chụp chụp phải để chắc chắn ai. Cái đẹp ở đây là gì? Phải chăng rọi cây lá vàng và bóng in qua mặt nước hồ? Với bình cảnh 1/3 thì làm sao phô toàn thể cái đẹp của cảnh vật? Trên đường họp này chắc có một bình cảnh: Bình cảnh đi xa. Thực tình tôi không hiểu phá chèn nào.

Sáng tác, chúng ta hay có tính chủ quan, cứ đi nhìn theo cái mình nghĩ và quên mất thực của sự vật. Khi phải giải thích thì chèn như bài học mà quên tác phẩm của mình.

Năm 72 trong cuộc triển lãm của tôi tại Viện Điện Học Duyên Hải Nha Trang, có một tác phẩm cũng làm cho khách thực mà. Tác phẩm "Như Cuộc Đời", tôi chụp con đường đèo Hải Vân dưới Lăng Cô lúc 4 giờ chiều, trời nắng sáng. Cùng chụp với tôi còn một nhà nhiếp ảnh nữa, trong đó có tác giả khá thân nói trên. Một chiếc đèn còi, một vài trí chụp giải nghĩa nhau, tất nhiên sẽ cho những tác phẩm giải nghĩa nhau: Một là mỹ "con rạn" bờ ngoằn ngoèo thì ai ăn ai! Tôi đã kịp tính ra cách riêng của mình. Tôi chụp thành hai con đường xoắn vào nhau khi lên khi xuống (nhịp cuộc đời). Lúc triển lãm một khách người Âu đã hỏi tôi:

- Ai thiết kế con đường này?

Tôi lấy làm lạ, xem ảnh mà điếu tra người trong ảnh, nên đã hỏi với người (vì cũng không biết trả lời sao)

- Ông hỏi để làm gì?

- Tôi thấy con đường này sẽ gây tai nạn suốt ngày.

Tôi cười rồi thở dài:

- Xin lỗi, ông làm nghề gì?

- Tôi là kỹ sư cầu đường.

- Tôi hiểu câu ông hỏi, thực tế chắc có một đường, tôi chụp thành hai để cho dễ hiểu thôi. Nó thuộc về nghệ thuật, không gây nguy hiểm và giao thông vì không có xe cộ nào chạy trên ảnh của tôi cả.

Ông khách cười thông cảm và không lúc với tôi nữa. Tôi nhận thấy có một sự ngộ ngộ của tôi đáng nhẽ nghệ thuật chuyên môn để nhìn người xem vào rọi ngắm. Tôi cho rằng với là không thành thực. Đã có lần tôi tiếp chuyện với một nhà thơ, ông có lẽ nói chuyện rất ngang tàng. Ông gọi tất cả các vị giáo chủ bằng thơ. Ông bắt cả, với ông nghệ thuật là trên hết. Ông nháy mắt cái tay dúi chân núi lên người ngay trên ảnh.

Trong vũ thuật người ta thường nói "Vô chiêu thắng hữu chiêu", nói thì tôi không nghĩ rằng tay

ngang (vô chiêu) hòng để c võ s (hòng u chiêu). Muốn để để trình độ vô chiêu, võ nghệ phải thu được hàng nghìn hàng trăm bài chúng. HT Thanh T có giọng mọt bài võ phá chấp, tôi để để nghe, để ý :..”Mày chú mày xuất gia mà trong phòng để y bằng nhc, radio cassette. Có ai hời thì nói ta phá chấp. Nhẹ v y là l m đ ng”. Phá chấp là khi không còn gì để chấp mọt phá. Khi mang bình rượu và để nhm vào ch (Thp M c Ng u Đ) là lúc tâm th t s r ng rang. Nh m nhấp mà t t i.

Trong để s ng hàng ngày ng i ta nói: "Xây đ ng khó, phá đ". Trong nhiếp ảnh, phá b c c là v n đ không phải đùa. Phá cái thông th ng đ đ a ra cái đ c đáo, không phải ch nói mà để c. Phá b c c là chiêu th c xu t th n c a tay ki m l i l c. Phá b c c là hình th c vô chiêu v y.

ĐỀ NG NÉT

[Toán](#) học để nh nghĩa để ng là do nh u để m h p l i. Hình ảnh

mọt s i ch c c ng cho ta khái ni m mọt để ng. Khi nói đến để ng th ng, để ng tròn, để ng cong, để ng gãy...là nói đến để ng trong k hà h c, dùng để ch ng minh các bài toán hình h c. Toán học ch có "Đề ng" mà không có "Nét" và ch ng mang ý nghĩa gì v ngh thu t. Tr c gi tôi ch m i th y có m i nhà th Nguyễn Sa đ a để ng th ng vào c m xúc tình yêu. N u tôi không l m thì câu th nh v y: "Anh s để n v i em b ng con để ng ng n nh t, ng n h n con để ng th ng". Đề ng th ng đ đây tr nên đ th ng cách l l ùng. Nh nó mà ta th y rõ m i tình say đ m thi t tha nh th nào. "Nét", ch có trong ngh thu t, ch có n i con ng i. "Nét" t ng tr ng cho m t ý ni m đ p, duyên dáng, bóng b y. "Nét" thu c v tình th n, v tình c m. Nó ch quan và mông lung b t đ nh..."Nét" là y u t c n b n c a th m m . Ngày x a đi h c, môn t p vi t coi v y mà khó nh t. Không nh ng vi t cho ngay hàng th ng l i mà còn phải có nét. Ngòi bút lá tre, khi n m nh cho nét đ m, khi kéo nh cho nét nh t, có th ch vi t m i đ p.. Ta cũng th ng nghe nói: "Đ i ng i trong nét bút" và khoa xem ch ký cũng đã c n c vào nét ch mà đoán v n m nh con ng i. Nhìn mọt ng i thi u n , ta để ý đ n "nét" h n là "để ng". Nét d u d ãng, nét thanh tú, nét duyên dáng.....Đôi khi cũng nh c để n để ng, "để ng cong tuy t m ". Nh ng, "để ng" thì bi u hi n mọt cái gì đó r t gi i h n và chóng qua. "Đề ng" có dài m y r i đi cũng để n cùng. "Đề ng" có kh i đ u và có k t thúc, nó không b n, không v ng nh "nét". Ng i x a nói "Cái n t đánh ch t cái đ p". N t là "nét" (tr u t ng), đ p là "để ng" (c th). Đ p mà không có n t thì kém s c thu hút và ng i ta b o đ p vô duyên. Khi nói "đ p lão" có nghĩa là nhan s c đã tàn phai nh ng n i khóe mọt, n c i v n còn l i nh ng nét riêng bi t mà mọt th i đã làm cho bi t bao nhiêu ng i xao xuy n. Câu nói th ng nghe: "Bà c ch c ngày x a đ p l m" ch ng t "nét" còn mà "để ng" đã mọt. "Nét" bi u hi n tính ngh thu t m nh nh t khi ta xem mọt h a ph m th y m c, mọt b c để i t (ch Hán). "Nét v có

Có nhiu ngo i chi nh nhng li ch "ch p hình". Tác phm

- Hic là phôi suy nghĩ tìm tòi, phôi "đầu tư" đúng nghĩa không nên làm nhồi nhét mà ăn liến. Cháu có nghe mấy bác sĩ trẻ nói trên Radio? "Không thể chấp nhận bỏ nh cho toa qua đài phát thanh". Không nhồi nhét, ngày trẻ có một triết gia (nếu tôi không lầm) còn bỏ phôi lý y tiến bộ nh nhân th t cao, thu c bán th t đ t, bỏ nh m i mau lành. Đi tìm ngh thu t còn khó h n. Ph i nh n n i, ch u khó và hy sinh nhi u th .

- Trích sách Vở Nhiếp ảnh
Nhiếp ảnh Gia Nguyễn Thái